

Wat stuurt de actuaris?

Leon Willems
Week 47 21 november 2013

Het zijn de rekenmeesters in pensioenland. Wil een fondsbestuur weten hoe rentewijzigingen uitpakken voor de pensioenverplichtingen? Is afstempelen onvermijdelijk? En zo ja, met hoeveel? Hoe ontwikkelt de dekkingsgraad zich al pensioengerechtigden langer doorwerken of langer leven?

Thinkstock

Al deze vraagstukken zijn het domein van de actuaris. FD Pensioen Pro zal met enige regelmaat deze knappe koppen in de schijnwerpers zet

In deze editie van FD Pensioen Pro vragen we twee van hen naar de belangrijkste drivers in hun rekenmodellen? Hoe evolueren de gewichten van die drivers? En: waarvan liggen hun klanten, de pensioenfondsbestuurders, wakker?

Falco Valkenburg is sinds vorig jaar voor zichzelf begonnen als onafhankelijk actuariel adviseur. De Zeistenaar heeft in zijn 32-jarige carrière gewerkt voor Consultas (nu Aon Hewitt), Bureau Hammer en later Towers Perrin. Valkenburg kent goed de weg in Europa. Hij is voorzitter van het Pensions Committee van de Europese koepelorganisatie van actuarissen en adviseert de Europese Commissie over pensioenvraagstukken.

Jeroen Beelen is vier jaar senior actuaris AAG strategisch pensioenmanagement (SPM) bij Syntrus Achmea. Voordien werkte hij acht jaar als actuaris bij consultancy bedrijf Watson Wyatt. Zelf omschrijft Beelen zich als 'wiskundig adviseur' voor pensioenfondsbeheerders. Hij bedient overwegend ondernemingspensioenfondsen.

FD Pensioen Pro: Eerst een eenvoudige meerkeuzevraag: Het Nederlandse pensioenstelsel is (a) het beste van de wereld, of (b) hoognodig aan revisie toe.

Valkenburg: 'Dat is hoognodig aan revisie toe. Met de combinatie van eerste (AOW, red.) en tweede pijler (aanvullend collectief pensioen) scoort Nederland hoog in de wereld. Maar de tweede pijler is hoognodig aan revisie toe. Pensioenfondsen stempelen flink af terwijl de mensen dat niet verwacht hadden. Ook beseffen veel mensen niet dat zij hun inleg delen met heel veel anderen. Zo iets werkt prima als iedereen solidariteit belangrijk vindt. Maar ik vermoed dat niet iedereen dat weet, laat staan er blij mee is.'

Beelen: 'Nederland heeft weliswaar één van de beste pensioenstelsels ter wereld. Toch is het op termijn niet houdbaar en is het hoognodig aan revisie toe. Als gevolg van de lage rente, de stijgende levensverwachting en de financiële crisis staan de dekkingsgraden van pensioenfondsen onder druk en nemen de solvabiliteitseisen voor verzekeraars toe. Steeds meer deelnemers wordt duidelijk dat gewekte verwachtingen niet kunnen worden waargemaakt. Het vertrouwen in ons pensioenstelsel en het pensioenbewustzijn is gedaald tot een historisch dieptepunt.'

Valkenburg: 'We moeten ons laten inspireren door buitenlandse voorbeelden. In Singapore koppelen ze pensioensparen met investeringen in de eigen woning en ook in zorg. Voor de tweede pijler zou ik veel meer kijken naar individuele regelingen en die collectief laten uitvoeren om de kosten laag te houden. Mensen moeten kunnen kiezen waarin ze beleggen en bij welke uitvoerder dat gebeurt.'

Beelen: 'Voor pensioenuitvoerders de schone taak om deelnemers ervan te overtuigen dat het aan hen toevertrouwde geld goed wordt beheerd, tegen lage kosten en dat alle belangen evenwichtig worden afgewogen.'

FD Pensioen Pro: Wat zijn de belangrijkste drivers in rekenmodellen van actuarissen?

Valkenburg: 'Levensverwachting, de rekenrente en de inflatieverwachting. In Nederland kijken we met overlevingstabellen niet langer naar de stand van nu, zoals in veel andere landen nog wel gebeurt, maar naar lange termijn trends. Sinds de jaren '90 sparen fondsen elk jaar een klein beetje extra totdat na vijf jaar de nieuwe overlevingstabel weer uitkomt en de levensverwachting weer toegenomen blijkt. Nu rekenen we met een zo goed mogelijke schatting over de hele toekomst. Onze Europese actuarissenkoepel adviseert landen om meer vooruit te kijken en te handelen.'

Beelen: 'Tot 2006 werden de verplichtingen van een pensioenfonds gewaardeerd tegen een vaste rente en werd géén rekening gehouden met een stijgende levensverwachting. Sinds de introductie van het financiële toetsingskader (FTK) in 2006 wordt gekeken welke invloed de marktrente heeft. Ook komen aan bod aanpassingen in de levensverwachting, de volatiliteit op de financiële markten, de evenwichtige verdeling van de lusten en de lasten over de verschillende groepen deelnemers. Het vertrouwen in de pensioensector is de laatste jaren sterk gedaald. Er is een kloof ontstaan tussen hetgeen de deelnemers verwachten en hetgeen door pensioenfondsen kan worden waargemaakt. Dit is een gevaar voor ons collectieve en verplicht gestelde pensioenstelsel dat is gebaseerd op solidariteit. Het werkerterrein van de actuaris is hierdoor verschoven naar een risicomanager. Op basis van scenario analyses worden impactanalyses gemaakt voor verschillende belanghebbenden en generatie effecten inzichtelijk gemaakt. Ook wordt veel meer rekening gehouden met de risicobereidheid en risicoperceptie van alle belanghebbenden.'

E-mail

Facebook

Twitter

Linkedin

FD Pensioen Pro: Welke drijvende krachten zijn tamelijk constant, welke variëren flink?

Valkenburg: 'De rekenrente varieert in de tijd en daarover gaan grote debatten. Er is niet één rekenrente die geschikt is voor alle pensioenregelingen. Sommige regelingen zijn goudgerand en stevig. Dan kun je het best de risicovrije rentevoet nemen als disconteringsfactor. In andere pensioenregelingen is de pensioentoezegging veel zachter. Daar ligt meer risico bij de deelnemer. Dan past het niet om de risicovrije voet te nemen. Dan moet je eerder toe naar een risico-opslag bovenop de risicovrije rente. Dat vergt betere communicatie naar de deelnemers.'

Beelen: 'Nagenoeg alle facetten van het actuariële werkteerrein zijn aan verandering onderhevig. We hebben te dealen met een sterk veranderende demografie, een grotere volatiliteit op de financiële markten en vele aanpassingen in wet- en regelgeving. Daarnaast verlangen belanghebbenden meer transparantie, is er sprake van individualisering en staan solidariteit en verplichtstelling ter discussie. Stakeholders wensen helder en volledig inzicht in hetgeen men in de toekomst aan pensioen mag verwachten.'

FD Pensioen Pro: Actuarissen zien de levensverwachting al jaren toenemen. Wanneer heeft u voor het eerst een pensioenfonds geadviseerd om hun verplichtingen daarmee in lijn te brengen?

Valkenburg: 'Halverwege de jaren negentig zijn we begonnen om een beetje extra te sparen voor de volgende vijfjarige overlevingstabel. Daar moesten actuarissen zich al over verdedigen tegenover hun opdrachtgevers. Pensioenfondsen zagen niet altijd in waarom dat nodig was. Bovendien was er nog geen wetgeving voor die hen verplichtte. Er kwam meer aandacht voor de stijgende levensverwachting rond het jaar 2000 vanwege nieuwe accountantsregels voor het waarderen van pensioenverplichtingen tegen marktwaarde. Sommige medici zeggen dat mensen zonder genetisch ingrijpen 120 jaar kunnen worden. Anderen denken dat bacteriën immuun worden voor antibiotica en dat mensen juist eerder gaan sterven. Ik weet niet wat wijsheid is.'

Beelen: 'De meeste pensioenfondsen baseren hun pensioenverplichtingen op de door het actuariële genootschap (AG) gepubliceerde overlevingskansen. Die corrigeren fondsen vervolgens voor het verschil tussen de levensverwachting van de gehele Nederlandse bevolking en de levensverwachting van de eigen deelnemers. In 2007 heeft het AG voor het eerst een prognosetafel van de overlevingskansen gepubliceerd. Daarbij heeft het AG zich niet meer enkel gebaseerd op waarnemingscijfers van het CBS, maar is ook rekening gehouden met de verwachte trends in de levensverwachting. In 2010 is het rekenmodel verder aangescherpt door ook rekening te houden met aanbevelingen van externe (niet-actuariële) deskundigen en wordt onderscheid gemaakt naar een korte en een lange termijn trend in de levensverwachting. Een verwachte verdere verfijning van het rekenmodel is dat rekening wordt gehouden met de onzekerheid van de voorspelling bij het maken van de overlevingstafel. Het AG speelt daarop in met het publiceren van betrouwbaarheidsintervallen bij sterftekansen in de overlevingstafel.'

FD Pensioen Pro: Waarvan liggen uw opdrachtgevers dezer dagen wakker?

Valkenburg: 'Van de financiële positie van hun fonds. De rente is al een tijdje laag. Dan komt het moment dat pensioenfondsbestuurders hun verantwoordelijkheid moeten nemen. De vraag is of de rente laag blijft, nog lager wordt of weer gaat stijgen. Bestuurders kunnen ervoor kiezen om hun verplichtingen niet langer te matchen met de rentevoet. Maar de vraag is: hebben fondsen dat intern goed doorgesproken? Hebben ze het goed gecommuniceerd aan hun deelnemers?'

Beelen: 'De uit te voeren taken binnen een pensioenfonds zijn afgelopen jaren sterk toegenomen, ook zijn de taken complexer geworden. Fondsbestuurders ervaren veelal een toenemende druk qua tijdsbesteding, deskundigheid, beschikbaarheid en geschiktheid. Het uitvoeringsvehikel is daarom meer dan ooit onderwerp van gesprek bij pensioenfondsen en ondernemingen. In hoeverre is een eigen ondernemingspensioenfonds nog opportuun? Wat zijn de risico's in het kader van de steeds strengere governance vereisten? En wegen de (stijgende) uitvoeringskosten van een eigen pensioenfonds nog op tegen de (veelal niet kwantificeerbare) baten?'

FD Pensioen Pro: Waar maakt u zich boos over?

Valkenburg: 'We blijven veel onderwerpen bedekken. Ik vind dat we ons meer moeten richten dat mensen langer doorwerken en dat ook met plezier doen. Dan lost het pensioenprobleem zich namelijk vanzelf op. Nu denken we dat we het probleem oplossen wanneer een fonds afstempelt. Voor het fonds is dat een oplossing. Maar is dat ook waar voor de werknemer? Heeft hij nog genoeg als hij stopt met werken? Actuarissen moeten deze zaken benoemen en kleur bekennen. Niet panklare oplossingen aandragen maar het gesprek aangaan. In Nederland doen we dat al beter dan in andere landen maar we bedekken nog veel problemen. In Engeland sluit men de ogen voor de problemen. Daar is de werkgever op papier de sponsor. Hij betaalt als er een pensioentekort is. Maar wat als de sponsor niet in staat is te betalen? Ook in Ierland zijn de aanspraken groter dan wat er aan pensioenvermogen in kas is.'

Beelen: 'Gelukkig maak ik me niet snel boos over mijn werk. Waar ik me evenwel een beetje zorgen over maak is de voortvarendheid waarmee zaken worden opgepakt. Het is nog maar de vraag of een nieuw pensioenstelsel per 1 januari 2015 nog haalbaar is. Nog altijd is er veel onduidelijk en er loopt nog een stevige discussie. Daarbij zou het goed zijn om onze energie te stoppen in een fundamenteeler onderzoek naar de inrichting van de oudedagsvoorziening als geheel, dus het combineren van de problematiek rondom wonen, werken en zorg.'